

VOJSKO ÚZEMNÍ OBRANY - TEORIE A PRAXE

Reakce na článek plk. Ing. J. Vlasáka „Možné použití vojska územní obrany“ - VR č. 9/93

V posledních měsících se ve vojenském odborném tisku, tj. především ve Vojenských rozhledech, ale i v jiných materiálech poměrně často řeší problematiku použití vojska územní obrany (VÚO). Uvedený článek mne přiměl k zareagování (podobně jako ve VR č. 7/93 článek plk. prof. Ing. K. Novotného, CSc.), protože v jeho obsahu se prolínají názory na použití VÚO s úkoly pozemního vojska v celku (např. VR 9/93 s. 65 a 66) a uvádí víceméně obecná tvrzení bez jejich potřebné konkretizace.

* * *

Domnívám se, že základním problémem téměř všech těchto materiálů je skutečnost, že problematika VÚO (stejně jako u celého pozemního vojska) je řeše-

na „od konce“. Nejdříve byla vytvořena organizační struktura svazků, útvarů a jednotek, určena jejich dislokace (ne podle požadavků zabezpečení obrany státu a potřeb armády, ale často v závislosti na souhlasu nebo nesouhlasu představitelů státní správy v různých místech a úrovních s rozmístěním vojenských posádek a útvarů), byly stanoveny mírové a válečné počty (s přihlédnutím k limitům zbraní a bojové techniky) a teprve potom se začaly formulovat úkoly, jaké by měly nově vytvořené organizační celky v případě ohrožení nebo napadení státu plnit. Zvláště patrné je to právě u vojska územní obrany, protože v jeho případě se na jedné straně mezi uvažovanými úkoly velmi často objevují takové, které by mělo VÚO plnit už v době míru nebo ohrožení státu (aniž by jejich autoři respektovali skutečnost, že se zatím předpokládá mírové VÚO nevytvářet) a na druhé straně úkoly, které VÚO zase vzhledem ke své výzbroji a přepravní technice není schopno plnit (i když lze připustit, že za cenu neúměrných ztrát lze plnit ledačco, nejen bojové úkoly).

Systémový přístup by měl být asi opačný. Nejdříve je nutno analyzovat:

- * **možná ohrožení státu** včetně posouzení síly ozbrojených sil potenciálního protivníka,

- * **eventuální způsoby zahájení** ozbrojeného (lokálního) konfliktu (jehož cílem nemusí být zničení celého státu, ale např. pouze ovládnutí sporné části státního území),

- * **možnosti státu** zabezpečit obranu své nedotknutelnosti a celistvosti, především vzhledem ke svým ekonomickým podmínkám,

- * **schopnosti armády** odrazit případný útok protivníka vzhledem k stanoveným limitům zbraní a bojové techniky a teprve potom na základě takovýchto a dalších podkladů stanovit **úkoly jednotlivých druhů ozbrojených sil** (tzn. i součástí pozemního vojska), jejich **organizační strukturu, dislokaci**, mírové a válečné počty i způsob jejich rozvinutí v případě ohrožení státu.

O tom, že se takto skutečně nepostupovalo svědčí mj. to, že není dosud zformulována ani vojenská doktrína ČR, ani strategie obrany státu, která pravděpodobně vojenskou doktrínu nahradí. Dalším negativním důsledkem této nesystematičnosti je skutečnost, že i základní operační a taktické předpisy pro činnost vojsk v poli jsou zpracovány bez vymezení strategických úkolů, tzn., že v nich nelze konkrétně reagovat na koncepci obrany státu, a tak musí být buď v obecnější podobě, nebo budou muset být po přijetí strategie obrany upravovány.

Nedodržení uvedené posloupnosti se projevuje v tom, že se nyní řeší dilema, jak splnit úkoly obrany státu s těmi organizačními strukturami, které byly vytvořeny. Že došlo k omylům a chybám, se pokusím ukázat právě na některých z uvažovaných úkolů vojska územní obrany.

Základní myšlenkou, která vedla ke vzniku vojska ÚO, byl požadavek **bránit určenou část teritoria státu, na němž by byly svazky a útvary územní obrany rozmístěny**.

Jako **hlavní úkoly** vojska ÚO jsou zpravidla uváděny následující:

- **pro brigády ÚO se smpr** (tj. „na bázi“ mechanizovaných brigád):

- **přikrývat státní hranici (SH) na ohroženém směru** v součinnosti s polním vojskem nebo samostatně,
- aktivizovat a využívat k obraně vybrané objekty stálého opevnění na stání hranici,
- bránit postavení (pásmo) obrany v hloubce a na bocích hlavního uskupení polního vojska,
- budovat postavení v hloubce obrany podle zplánovaného systému obrany,

● **pro ostatní brigády ÚO:**

- budovat záseky a zátarasy na pravděpodobných směrech útoku protivníka,
- podílet se na provádění pořádkové služby k zabezpečení přesunů polního vojska při zaujímání operační sestavy a na zabezpečení přepravy vojsk přes vodní toky a po komunikacích,
- bránit důležitá správní centra, ekonomické prostory a komunikační uzly, objekty zvláštního významu pro obranu ČR a bezpečnost obyvatelstva,
- bránit svěřená území proti činnosti výsadků protivníka, jeho diverzních a teroristických skupin,
- uchránit a udržovat spoje, komunikace, ropovody a jiné objekty významné pro obranu,
- provádět záchranné a vyprošťovací práce společně s jednotkami civilní ochrany a plnit další úkoly v součinnosti s CO ČR (3).

Zastavím se u prvního z těchto VÚO, tj. **přikrytí SH**. Základním problémem a současně **úkolom pozemního vojska** je být připraven odrazit nenadále napadení protivníka, udržet příhraniční prostor a vytvořit podmínky pro přechod státu a ozbrojených sil na válečné podmínky. Proto **přikrytí státní hranice** patří k nejdůležitějším úkolům armády, má strategický význam a rozhodujícím způsobem ovlivňuje vývoj, průběh a trvání konfliktu. Přitom je zřejmé, že **k přikrytí SH dochází zpravidla v době, kdy vlastní síly nejsou plně rozvinuty, nemají zaujatou obranu a z činnosti protivníka vyplývá bezprostřední nebezpečí ohrožení (napadení) státu**. Tzn., že na přikrytí SH má vliv zejména **způsob zahájení a vedení** agrese protivníkem, konkrétní situace vlastních ozbrojených sil, charakter terénu a **doba**, kterou potřebují vyčleněné síly k přikrytí SH a hlavní síly k zaujetí obrany (1).

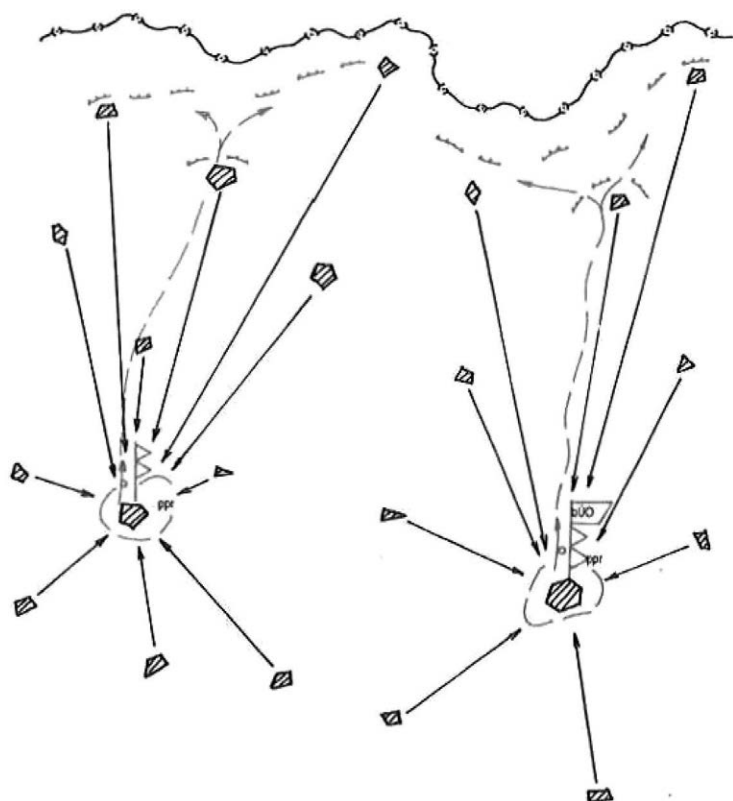
Použití VÚO při přikrytí SH bude mj. závislé na situaci, jaká bude napadení ze strany protivníka předcházet, tj. na tom, zda k agresi dojde

- po náhlém zhoršení situace, překvapivě,
- po období zhoršování vztahů a provedení příprav.

Rozpor mezi uvedenými **požadavky** na přikrytí SH a **možnostmi VÚO** spočívá v tom, že VÚO v míru v podstatě neexistuje a má se rozvinout až při uvádění Armády ČR do vyšších stupňů připravenosti, přičemž ale **lhůty rozvinutí VÚO jsou výrazně delší** než u polního vojska. To ve svém důsledku znamená, že při náhlém vzniku ohrožení státu se nemůže VÚO na přikrytí SH podílet a tento úkol bude muset plnit částí sil polní vojsko mechanizovanými útvary a svazky, čímž ale dojde k jeho rozptýlení, oslabení jeho sil a možností při vlastním vedení boje (operace).

Podobně rozporné důsledky na plnění úkolu přikrytí SH a obranu určené části teritoria státu má i **dislokace a způsob rozvinování VÚO v příhraniční oblasti**.

Dislokace a způsob rozvíjení VÚO v příhraniční oblasti - varianta 1

Obr. 1

Legenda:

- směry přesunů povolanych záloh (z osad do posádek)
- - - - -→ přesun k zajištění opěrných bodů
- ~~~~~ opěrné body jednotek ÚO

Povoláváním záloh do omezeného počtu posádek, v nichž jsou rozvíjeny prapory a brigády ÚO v podstatě znamená, že na **určitou dobu** (potřebnou na přesun do posádky, vystrojení, zařazení, počáteční stmelení a přesun zpět do příhraničního prostoru - viz **obr. 1**), trvající řádově několik dní, jsou v podstatě síly a prostředky potřebné k obraně příhraničního prostoru **odvedeny mimo něj**, a to vše navíc v době, kdy může být za určitých okolností každá hodina drahá.

* * *

Domnívám se, že řešení uvedeného rozporu bylo a je možné, ale znamená změnit některé zásady vytváření VÚO. V první řadě by mělo VÚO existovat (být rozvíjeno) v omezené míře již v míru, a to právě v **příhraničním prostoru**, neboť kde jinde a jak jinak lze uplatnit zásadu, že se má VÚO podílet na obraně té části teritoria, na které působí. Vzhledem k uvažovaným mírovým počtům AČR to pochopitelně znamená, že to bude muset být na úkor části sil polního (tj. mechanizovaného) vojska. Za další by měly být, a opět zvláště v příhraničním prostoru, jednotky VÚO **rozvíjeny přímo v místech svého předpokládaného působení, tj. v obcích**, po četách a rotách v přímé závislosti na velikosti těchto obcí a počtech záložníků v nich žijících (viz **obr. 2**).

Výhody uvedeného řešení:

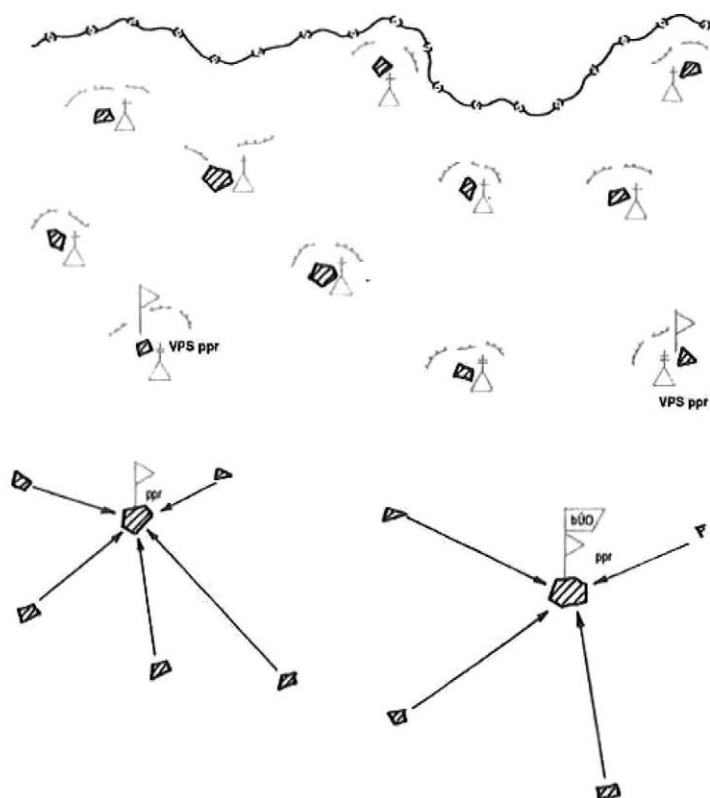
- zkrácení doby potřebné k rozvinutí sil určených k obraně příhraničního prostoru,
- skutečné, a ne formální uplatňování zásady, že VÚO a tím i jeho příslušníci se podílejí na obraně té části teritoria, v níž žijí,
- vytvoření podmínek pro použití polního vojska k plnění rozhodujících úkolů obrany svrchovanosti státu a nerozptylování jeho sil v počátečním období konfliktu při obraně příhraničního prostoru.
- vytvoření podmínek k tomu, aby v případě potřeby a nebezpečí z prodlení (např. živelné pohromy aj.) měli v přesně legislativně vymezených situacích určené funkcionáři státní správy (starosta, přednosta okresního úřadu ap.) právo shromáždit a úkolovat tyto jednotky územní obrany vytvářené přímo v ohrožených místech v zájmu záchrany života osob a jejich majetku.

Nevýhody a problémy spočívají především v nutnosti:

- * řešit způsob uložení a zabezpečení výzbroje a výstroje pro jednotky vytvářené v místech (např. u policejních stanic),
- * připravit a vycvičit v místech rozvíjení jednotek osoby (velitele jednotek) schopné řídit a úkolovat činnost svých podřízených v závislosti na situaci,
- * řešit otázku spojení z každého obecního úřadu k nejbližšímu vojenskému útvaru (vojenské správě) k zabezpečení možnosti vzájemné informovanosti o situaci (což by snad zas až tak velký problém být neměl).

Dalším z úkolů, které jsou „stavěny“ před VÚO, je požadavek **bránit postavení (pásmo) obrany v hloubce a na bocích** hlavního uskupení polního vojska. Při jeho realizaci v současné podobě VÚO opět vzniká řada problémů a rozporů:

Dislokace a způsob rozvíjení VÚO v příhraniční oblasti - varianta 2

Obr. 2

Legenda:

- směry přesunů povolancých záloh (z osad do posádek)
- ~~~~~ opěrné body jednotek ÚO

- Vzhledem k výzbroji (ruční zbraně, ruční protitankové zbraně), i předpokládané nižší úrovni výcviku (s přihlédnutím k mírovému nenaplnění) je méně vhodné počítat s použitím VÚO k obraně proti útočícímu protivníkovi v otevřeném terénu, byť na vedlejší směr, protože není schopno ničit obrněné cíle protivníka na dostatečnou vzdálenost (dostřel ručních PTZ je do 500 m, což na druhé straně umožňuje obrněným cílům protivníka z bezpečné vzdálenosti ničit obranné postavení jednotek ÚO). Kromě toho vzhledem ke své dopravní technice (převážně NA) VÚO v podstatě **není schopno včas a bez velkých ztrát bráněná postavení v případě potřeby opustit a odejít** na další postavení v hloubce. Proto je jejich použití na směrech útoku protivníka méně vhodné,

- V podstatě „jednotypové“ brigády ÚO plní bojový úkol v terénu **značně rozdílného charakteru** (horský, zalesněný a relativně málo zastavěný terén v příhraničním prostoru oproti málo členitému, málo zalesněnému a relativně odkrytému terénu se značnou hustotou zástavby v jiných částech území státu), přičemž se ale tato skutečnost vůbec nepromítla do organizační struktury a druhů výzbroje.

- Bojový úkol nemusí brigáda ÚO (zvláště bÚO se smpr) plnit v prostoru, v kterém je dislokována, ale v jiném podle potřeby polních vojsk, což je v určitém rozporu s proklamovanou zásadou bránit určenou část teritoria, k níž mají příslušníci ÚO osobní vztah.

Domnívám se, že ke zvýšení „využitelnosti“ VÚO je nutno řešit jejich naplněnost především protitankovými prostředky umožňujícími ničit obrněné cíle protivníka na vzdálenost odpovídající dostřelu zbraní jak tanků a BVP a současně zabezpečit potřebnou úroveň vycvičenosti VÚO (např. pravidelná krátkodobá soustředění v průběhu roku, stmelovací cvičení ap.).

V opačném případě je málo vhodné předpokládat použití VÚO v otevřeném (byť obranném) boji proti dobře připraveným a vyzbrojeným jednotkám a útvarům útočníka (tvořeným mechanizovanými, tankovými a aeromobilními jednotkami usilujícími využít své převahy **k rychlému dosažení úspěchu**), protože výsledkem takového střetnutí mohou být jen neúměrné ztráty lidí. Trochu to připomíná použití íránských republikánských gard v íránsko-irácké válce, pochopitelně se všemi důsledky pro jejich příslušníky.

Podobně by bylo možno se postupně zabývat i řadou dalších předpokládaných, ale přitom velice sporných úkolů VÚO. Např.:

- Jakou hodnotou (silou) vojsk ÚO bude nutno ničit vzdušné výsadky protivníka, jestliže ještě v nedávné době se kalkulovalo, že k zničení výsadku v síle roty je nutné použít minimálně trojnásobné převahy, tj. **mechanizovaný prapor** a přitom je zřejmé, že bojová hodnota pěšího praporu ÚO je mnohem nižší?
- Jakou naději provést úspěšný manévr do hloubky (např. při vedení manévrové obrany v pásmu příkrytí SH) má **rota nebo prapor ÚO na nákladních automobilech** (které musí být rozmístěny vzhledem ke své zranitelnosti **ve skrytech mimo opěrné body**, což znamená, že při nasednutí na ně musí pěší jednotky ÚO překonat určitou vzdálenost **pěšky**), když je známo, že **nezbytnou**

podmínkou úspěchu manévru obránce je schopnost provést tento manévr rychleji než útočník?

- Jakou bojovou hodnotu (bojový potenciál) má brigáda ÚO se smpr, o níž se s velkou dávkou nadsázky tvrdí, že je postavena „na bázi“ mechanizované brigády a může tudíž plnit obranné úkoly při boji s protivníkem, byť na vedlejších směrech? Kolik obrněných cílů je schopna zničit, aniž by sama neztratila bojeschopnost?
- Jakou část VÚO odčerpá požadované plnění úkolů, jakými jsou např. pořádková služba při přesunech na teritoriu, ochrana a udržování spojů, komunikací, ropovodů a jiných objektů významných pro obranu nebo provádění záchranných a vyprošťovacích prací společně s jednotkami civilní ochrany a kolik sil pak zůstane k vlastní obraně teritoria, střežení a ochraně důležitých objektů a ničení výsadků protivníka?
- Jak organizovat velení vojskům ÚO?

✱

Při uplatnění zásady „Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody“ jsou uváděné problémy postupem času (pochopitelně ne ihned) řešitelné. Rozhodně je ale lepší řešit problémy už od počátku koncepčně, s výhledem do budoucnosti, než krátkozrace s perspektivou a potřebou v krátké době vynakládat další prostředky na změnu toho, co bylo nepromyšleně vytvořeno. Už je asi načase poučit se z akcí konaných v uplynulých letech „hurá-stylem“, o nichž by příslušníci řady útvarů možná mohli napsat příběhy k smíchu i k pláči.

Nemívám v úmyslu jen poukazovat na nedostatky, jichž se případně dopustili jiní. Mnohem raději se podílím na konstruktivním řešení problémů. Považoval jsem ale za nutné upozornit na některé neřešené problémy.

Těchto se totiž začíná projevovat více - dalším z nich je např. problematika velení svazkům polních vojsk a svazkům VÚO na teritoriu armádního sboru, zvláště jestliže by na teritoriu sboru měly působit další síly a prostředky druhého sboru. To už je ale námět pro další článek, kterým bych chtěl stejně jako tímto vyvolat diskusi a výměnu názorů k uvedeným i dalším problémům.

Literatura:

- [1] **Plk. Ing. Jiří Vlasák:** Možné použití vojska územní obrany. VR č. 9/93
- [2] **Plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc.:** Teritoriální vojsko v systému obrany státu. VR č. 7/1993.
- [3] **Přednáška „Místo, úloha a zásady bojového použití brigád územní obrany v nové organizační struktuře AČR“.** VVS Olomouc 1993.